מסורת הש"ס

א) [יבמות כב: ב"ק צד: ב"מ מח: סנ. סנהדרין מז. פה. מכות ח:] ב) סוכה נא: ע"ש: ג) [שם איתא רבא] ד) נ"א דלא סגיא ליה בלא מלכא: ה) מגילה טו.: ו) ס"א ועביו: ז) [וכן בפירקי דר"א פ"נ]:

רבינו גרשום

כלילא דיילי. כתר של מיני האנקה שהן עלוקות נתן סביב ראשו וניקר עיניו: כי נר מצוה ותורה אור. אלו תלמידי חכמים שעוסקין בתורה אלו סנהדרין: ממלכותא. זו מלכות רומאי שהיה משועבד להם: שלחו ליה. ממלכות רומיים אם זיינך עלך ספרך כאן כלומר אם מלחמתך עליך שאתה מתגבר לשם ייחוסך כאן שיודעין אנו מאיזה משפחה אתה לפי שהורקנוס אביו של הורדוס פעם אחת הלך על הרומים להלחם ונצח וראה בשביה שפחה אחת יפת תואר וחמדה ועשה לה כדין תורה ובא עליה והוליד ממנה אותו הורדוס ולפיכך היו מחרפין אותו מיחוסו: קלניא. בן חורין נעשה: שישא. שיש לבן: ומרמרא. מנומרין: כוחלא. שחורין: כאדוותא דימא. כגלי הים שזו יורדת וזו עולה: שאני עבד משום דהוי שייך במצות עשה (שהזמן) [שאין הזמן] גרמא והורדוס עבד היה: בהוצא ודפנא. שנוהגין לעשות גדר מכפות תמרים ודפנא עץ של (עור) [ערמון] שקורין לו"ד וכיון דנתרצו לעשות כותל על זה ועל זה לעכב שלא יעשו אלא כמנהג המדינה: קמ"ל. כיון דזה נותן מחצה וזה נותן מחצה אין צריך להביא ראיה: פיסקא וכן בגינה מקום שנהגו לגדור בגויל או בגוית וחבירו מעכב היו כופין אותו משום דאיכא היזק ראיה כדאוקימנא [לעיל ב:] בגינה הסמוכה לעיר אבל בבקעה של שדות כו': הא סתמא. דיש שגודרין ויש שאין גודרין: השתא סתם גינה. דאיכא היזק ראיה אמרת לא דאין מחייבין סתם בקעה דליכא היזק ראיה מחייב: אמר אביי ה"ק. כלומר כגון חסורא מיחסרא וכן גינה סתם משום דאיכא היזק ראיה ובמקום שנהגו לגדור בבקעה מחייבין אותו: א"ל רבא. לאביי אי הכי כדקא תרצת א"כ מאי אבל דקתני במתני' אבל בבקעה אי אמרת בשלמא דרישא לא איירי בדינא דבקעה כלל היינו דקתני בסיפא אבל בבקעה דעד השתא לא איירי בדינא דבקעה אלא לדעתך דתרצת דרישא איירי בבקעה מאי אבל בבקעה תו דתני בסיפא: אלא אמר רבא. אנא מתריצנא דלא תקשי אבל ולא תקשי סתמא דרישא לסתמא דסיפא וה"ק וכן בגינה סתם דינא דגינה סתם כדינא דמקום שנהגו לגדור בבקעה דמחייבין לגדור ועדיין לא שמעי' דינא דסתם בקעה ואמטו להכי צריך למתני בסיפא אבל בבקעה לאשמעינן דינא דסתם בקעה דכמקום שנהגו שלא לגדור דמי דאין מחייבין לגדור דהשתא מיתרצא כולה מתני': ועושה לכותל חזית. סימן היכרא שידעו בני אדם שזה בנאו כולו בקרקע שלו משלו לפיכך כיון דעשה חזית אם נפל הכותל כו': דכייף ליה קרנא מלבר. דלשקע בראש הכותל בסופו קנים בטיט ויכוף ראשם של קנים מבחוץ לצד הכותל לצד אויר חבירו: אזיל אידך חבירו וכייף ליה נמי מלבר לצד שלו ואמר הרי אית לי נמי חזית ודידי ודידך הוא הכותל ומקומו הלכך לא כייף אלא מלבר: אכתי אתי האי וגייז לההיא חזית שהוא (פצע) [לצד] שלו ואמר דידי ודידך הוא: השתא נמי לייף ליה. כלומר יחברם לכותל בטיט בלא שקיעה: מידע ידיע. יכולין להבין ולהבחין בין דבוקה לשקיעה: והא מבחוץ קתני. ועושה לו חזית מבחוץ קשיא להך לישנא דאיכא דאמרי: ור' יוחנן אמר. היינו חזית:

עין משפט נר מצוה

טז א ב ג מיי' פכ"ו מהל' סנהדרין הל' א סמג לאוין רט:

יז ד ה מיי' פי"ב מהל' רוצח הלכה טו:

יח ו מיי' פ"ב מהל' שכנים הל' טו סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנז סעיף ד:

יט ז ח מיי' שם הלכה יח טוש"ע שם סעיף ה:

כ ט מיי' שם הל' יז סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קנח סעיף א:

תורה אור

קהלת י
שם
שמו' כב
משלי ו
קהלת י
ישעי' ב
במדבר טו
יחזקאל כד
שמואל ב ג
דניאל ד
שם
אסתר ד

אהדר ליה כלילא דיילי נקרינהו לעיניה, יומא חד אתא ויתיב קמיה אמר חזי מר האי עבדא בישא מאי קא עביד? אמר ליה מאי אעביד ליה? א"ל נלטייה מר אמר ליה [כתיב] °גם במדעך מלך אל תקלל אמר ליה האי לאו מלך הוא א"ל ולידהוי עשיר בעלמא וכתיב °ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר, ולא יהא אלא נשיא וכתיב °ונשיא בעמך לא תאור א"ל א) בעושה מעשה עמך והאי לאו עושה מעשה עמך א"ל מסתפינא (א) מיניה א"ל ליכא איניש דאזיל דלימא ליה, דאנא ואת יתיבנא, א"ל כתיב °כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר, א"ל אנא הוא, אי הואי ידענא דזהירי רבנן כולי האי לא הוה קטילנא להו, השתא מאי תקנתיה דההוא גברא? א"ל הוא כבה אורו של עולם דכתיב °כי נר מצוה ותורה אור ילך ויעסוק באורו של עולם דכתיב °ונהרו אליו כל הגוים איכא דאמרי הכי א"ל: הוא סימא עינו של עולם דכתיב °והיה אם מעיני העדה ילך ויתעסק בעינו של עולם דכתיב °הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם, א"ל מסתפינא ממלכותא א"ל שדר שליחא וליזיל שתא, וליעכב שתא, ולהדר שתא, אדהכי והכי סתרית [ליה] ובנית [ליה], עבד הכי, שלחו ליה: אם לא סתרתה אל תסתור, ואם סתרתה אל תבני, ואם סתרתה ובנית עבדי בישא בתר דעבדין מתמלכין אם זיינך עלך ספרך כאן לא רכא ולא בר רכא, הורדוס [עבדא] קלניא מתעביד, מאי רכא מלכותא דכתיב °אנכי היום רך ומשוח מלך נאי בעית אימא מהכא °ויקראו לפניו אברך. ב) אמרי מי שלא ראה בנין הורדוס לא ראה בנין נאה [מימיו], במאי בנייה? אמר ג) רבה באבני שישא ומרמרא איכא דאמרי באבני כוחלא שישא ומרמרא, אפיק שפה ועייל שפה כי היכי דנקביל סידא, סבר (ב) למשעייה בדהבא, אמרו ליה רבנן שבקיה, דהכי שפיר טפי דמיחזי כי אידוותא דימא, ובבא בר בוטא היכי עבד הכי והאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' יהושע בן לוי מפני מה נענש דניאל, מפני שהשיא עצה לנבוכד נצר שנאמר °להן מלכא מלכי ישפר עלך וחטאיך בצדקה פרוק ועויתך במיחן ענין הן תהוי ארכא לשלותך וגו' וכתיב °כולא מטא על נבוכד נצר מלכא וכתיב °לקצת ירחין תרי עשר וגו': איבעית אימא שאני עבדא דאיחייב במצות ואיבעית אימא שאני בית המקדש ד) דאי לא מלכות לא מתבני, ודניאל מנלן דאיענש אילימא משום דכתיב °ותקרא אסתר להתך ה) ואמר רב התך זה דניאל, הניחא למ"ד שחתכוהו מגדולתו אלא למ"ד שכל דברי מלכות נחתכין על פיו מאי איכא למימר? דשדיוהו לגובא דארייוותא: הכל כמנהג המדינה: הכל לאתויי מאי? לאתויי אתרא דנהיגי בהוצא ודפנא: לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם: פשיטא? לא צריכא דנפל לרשותא דחד מינייהו אי נמי דפנינהו חד לרשותא דידיה, מהו דתימא ניהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה, קמ"ל: וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו: הא גופא קשיא אמרת וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו הא סתמא אין מחייבין אותו, אימא סיפא אבל בבקעה מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו הא סתמא מחייבין אותו, השתא סתם גינה אמרת לא, סתם בקעה מיבעיא? אמר אביי ה"ק וכן סתם גינה ובמקום שנהגו לגדור בבקעה מחייבין אותו אמר ליה רבא אם כן מאי אבל, אלא אמר רבא הכי קתני וכן סתם גינה כמקום שנהגו לגדור דמי ומחייבין אותו אבל סתם בקעה כמקום שלא נהגו דמי ואין מחייבין אותו: אלא אם רצה כונס לתוך שלו ובונה ועושה חזית: מאי חזית? אמר רב הונא אכפיה ליה לקרנא לבר, ונעביד מלגיו? עביד חבריה נמי מלבר ואמר דידי ודידיה הוא, אי הכי השתא נמי גייז ליה חבריה ואמר דידי ודידיה הוא? גיזוא מידע ידיע איכא דאמרי אמר רב הונא מיכפא לקרנא מלגיו, ונעבד מלבר? גייז ליה חבריה ואמר דידי ודידיה הוא, אי הכי השתא נמי לייף ליה חבריה ואמר דידי ודידיה הוא? ליפופא מידע ידיע, והא מבחוץ קתני? קשיא, רבי יוחנן אמר

נישעייה

רש"י

אסדר ליה כלילא דיילי. האנקה מתרגמינן ילא (ויקרא יא) והוא שרץ שקורין הרצו"ן ושערו קשה כמחטין ועשה לו עטרה מעורו סביבות עיניו: השתא מיהא [דאנא ואת]. אנא ואת שנינו כאן ואין שומע: הנני מחלל את מקדשי. סיפיה דקרא מחמד עיניכם: מסתפינא ממלכותא. כפופים היו למלכות רומיים: מתמלכין. נוטלין רשות: אי זיינך עלך ספרך כאן. אם נתגאית בכלי מלחמתך שהרגת בית אדוניך ספר יוחסין שלך בידינו הוא [ידענו] שאתה עבד: לא רכא כו'. לא מלך ולא בן מלך: קלניא מתעביד. נעשה בן חורין מאליו: שישא. שיש ירוק שקורין ביי"ש: ומרמרא. שיש לבן: כוחלא. שיש צבוע כעין כחול: אידוותא דימא. גלי הים [שהם נעים ונדים והעין מתעששת בראייתן]: נענש דניאל. לקמיה מפרש עונשו: מלכי ישפר עלך. עצתי תיטב בעיניך: במיחן עניין. בחנינת עניים: הן תהא ארכא לשלותך. [יהא אורך] לשלומך: כולא מטא. כל החלום של פורענות בא עליו: לקצת ירחין תרי עשר. בשביל עצתו של דניאל תלה לו שנים עשר חדש: בהוצא. לולבי דקלים: ודפנא. ענפי עץ ערמונים שקורין לו"ר ופרי שלו קורין ביי"ש: פשיטא. דהאבנים של שניהם דהא לא פסק לן דינא דמתני' המלמדנו שמתחלה בין שניהם עשאוה על כרחם היו חולקין בשוה האבנים שהרי ברשות שניהם מונחים ויד מי מהם תגבר: (הג"ה בפי' ר"ח קמ"ל דלא בעינן ראיה אלא שותף מפיק מיניה בלא ראיה ואיהו דטעין דדיליה ניהו עליו הראיה וכל כה"ג הכי דיינינן ליה וזה הדין מפורש עוד כמו כן בפרק הבית והעלייה בתחילתו איבעית אימא בשותפין כי האי גוונא אטו אבנים ברשות חבירו לא קפדי וחזקת רשות לאו כלום הוא שמעינן מינה דכל כהאי גוונא דמילתא דידיעא בשותפתא לתרוייהו אע"ג דמנחי ברשותא דחד מינייהו לא יכול למיטען דידי ניהו דברשותי מנחי דקי"ל שותפין לא קפדי אהדדי ע"כ): השתא סתם גינה אמרת לא. אע"פ שהיזק ראיה קשה: אמר אביי כו'. האי מקום שנהגו לגדור דקתני מתני' אבקעה קאי: א"כ מאי אבל בבקעה. הא מינה סליק והכי איבעי (ג) למיתני אבל מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו: מכפייה לקרנא לבר. ראשי הכותל יכוף לצד חבירו וכל חזית לשון קצה הוא וכן שנינו בתמיד (פ"ב מ"ד) גבי מערכה וחזיתה מזרחה ראשי הגזירין וכן מחזה מול מחזה דמלכים (א ז) ראשי הנסרים מוסבין זה מול זה ו) ועבי' מאבראי כופה נגדי ראשי הכותל שמחבר בראשו אבנים וטיט ומעבהו: דידי ודידיה הוא. כדקתני מתניתין כשעושין אותו בין שניהם עושין חזית מכאן ומכאן: השתא נמי גייז לה. לההיא כפופה שהיא לצדו ואומר דידי ודידיה הוא ולא עשיתו חזית: מלגיו. לצד שלו, ולקמיה פריך הא "מבחוץ" קתני: לייף ליה. מחבר חזית אחרת לצדו:

כשעייה

תוספות

שבל דברי מלכות נחתכין על פיו. לפי תרגום [של] אחשורוש ז) נענש הרבה שנהרג דכתיב ויגידו למרדכי את דברי אסתר ולא כתב התם התך לפי שהרגו המן על שהיה משיב דברים בין אסתר למרדכי ומיהו גמ' שלנו אין תופס כן דדרשינן במגילה (דף טו.) והתך להיכן הלך ומפרש לפי שאין משיבין על הקלקלה:

הכי קתני וכן בגינה סתם כו'. וסיפא נמי יש לפרש כן אבל סתם בקעה ומקום שלא נהגו לגדור בגינה אין מחייבין אותו:

והא מבחוץ קתני קשיא. ותיובתא ליכא דמצינן למימר היינו שבולט חוץ לחומה מ"מ קשיא היא דא"כ מחוץ הוה ליה למיתני:

גייז ליה חבריה ושדי ליה. אע"ג דלעיל אמר גזוזא מידע ידיע בהוצא לא ידיע:

לאפוקי

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל מסתפינא איכא איניש דשמע מלתא ואזיל ומודע ליה א"ל השתא מיהא ליכא איניש בגן דאזיל ולימא ליה: (ב) שם סבר למהפייה בדהבא: (ג) רש"י ד"ה א"כ מאי וכו' איבעי ליה למיתנא:

תת נושא
נתינת צדקה ע"י
בבא בן בוטא

בראשית מא